

**Eduard Valentí i Fiol: LA UNIVERSITAT
AUTÒNOMA DE BARCELONA EN EL
RECORD I EN LA HISTÒRIA**

Maria Goretti Diez Gutiérrez - Institut Verdaguer
(Edició, comentari i *index nom.*)

1.- INTRODUCCIÓ. 2.- LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA EN EL RECORD I EN LA HISTÒRIA: CONFESSIÓ PERSONAL. 3.- LES DUES TRADICIONS. 4.- ANTECEDENTS IMMEDIATS. 5.- SENTIMENT D'INTEGRACIÓ. 6.- FRAGILITAT DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA: LES CAUSES. 7.- EL CONCEPTE D'AUTONOMIA. 8.- ELS *CUERPOS*. 9.- OPOSICIÓ ENTRE ELS PROFESSORS. 10.- EL BILINGÜISME. 11.- LA PROTESTA DE DON AMERICO CASTRO. 12.- LA MORAL D'AQUESTA HISTÒRIA.- NOTES.

1.- INTRODUCCIÓ

L'article, que aquí presentem, arribà a les nostres mans a través del professor de la Universitat Autònoma Dr. Pedro Luís Cano Alonso, qui fou professor ajudant del mestre Eduard Valentí i Fiol i per gentilesa de la seva filla Montserrat Valentí i Petit.

Eduard Valentí i Fiol, nascut a Pals al 1910 i mort a Barcelona al 1971, llicenciat en filologia clàssica, fou professor ajudant a l'Institut Escola de la Generalitat, catedràtic a l'Institut Escola Ausiàs Marc i a l'Institut Balmes, i professor encarregat de curs a la Universitat de Barcelona i a la Universitat Autònoma de Barcelona (on fundà el Departament de Filologia Clàssica, actualment dins el departament de Ciències de l'Antiguitat i l'Edat Mitjana), així com també, membre electe de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

Havia treballat a la primera Universitat Autònoma i al 1968 es va incorporar a l'equip de professorat de prestigi que emprengué la creació de la nova UAB. Ens hem permès, dons, reeditar un article que va sorgir de les seves reflexions sobre aquesta universitat a partir de la visió que tenia de la seva tasca.

Aquest document, sense datar, està escrit a màquina, i és l'esborrany de l'article que va ser publicat a la Revista Serra d'Or, 132 (setembre 1970) pàgines 19 a 24. L'article està vestit amb alguns testimonis fotogràfics, tal i com he pogut comprovar. Te algunes correccions fetes a ma pel propi Valentí, i llurs notes les trobem al darrer full, algunes també a ma, però d'altres escrites a màquina. Tot sembla indicar que es tracta d'una primera versió, corregida per l'autor però no llesta encara per a ser publicada.

Al final del nostre article, després de les notes, hem afegit un *Índex nominum* que pretén ajudar al lector a situar alguns dels noms que apareixen al text (des d'aquí agrair al professor Antoni Udina i Abelló el seu ajut pel que fa a la informació d'en Jordi Udina)

En aquesta edició hem respectat l'article tal i com Valentí i Fiol l'escriví i ens ha arribat; hem col·locat entre parèntesi el número de les notes que apareixen al final i que l'autor col·locà encerclats en tinta de color vermell, i hem afegit en notes a peu de pàgina tots els comentaris ortogràfics. Dels fragments que hem trobat escrits a ma hem fet la lectura més curiosa de la que hem estat capaços.

2. LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA EN EL RECORD I EN LA HISTÒRIA: *CONFESSIÓ PERSONAL*¹

No és fàcil de donar testimoni d'una experiència com la de la Universitat Autònoma, quan aquesta experiència ha tingut lloc durant els anys més vius, més il·lusionats, menys

¹ A l'original apareix manuscrit en llapis..

(si més no, en apariència)² condicionats de la pròpia joventut, quan davant la multiplicitat de projectes i de perspectives, que s'ofereixen, d'una manera real o imaginària, a una lliura tria, l'eliminació de camins i d'opcions per la que s'opera insensiblement l'entrada a la maduresa, apenes si és advertida. En darrer terme, dels anys de la joventesa el que sobretot recordem és el fet que érem joves.

Però una vegada feta aquesta reserva, que un mínim³ d'autocrítica fa inevitable, no es menys cert que tota la resta de la meua vida, de fet dedicada a la docència, ha estat il·luminada per aquella experiència, com un far del qual m'he anat sentint cada dia més lluny. La reflexió sobre l'ensenyament en general, la seva funció i la meua inserció en la societat, sobre la relació mestre-deixeble, reflexió que cap professional de la docència, per poc conscient que sigui, pot deixar de fer durant la seva vida sencera, encara que sigui amb una notable probabilitat de no arribar mai a conclusions clares i definides, en el meu cas, ha anat acompanyada sempre del sentiment d'una decadència, d'una paulatina degradació d'un ideal que, un moment, havia estat realitat⁴.

Fins i tot fent el compte de la probable part de frustració personal que en tot això s'hi barregi, el fet és prou significatiu perquè valgui la pena d'intentar objectivar-lo, analitzar-lo en les seves manifestacions concretes, en els seus antecedents, en la conjuntura que el feu possible, i, sobretot, en les causes del seu, pel que sembla, irreversibles fracàs. Deixaré, doncs, de parlar de mi i de les meves experiències directes i miraré de concentrar-me en l'ambient que les feia possibles.

² A l'original apareix esborrat, *aparentment, al menys*. La frase està manuscrita a sobre.

³ A l'original apareix esborrat, *de sentiment*.

⁴ A l'original apareix esborrat, *... degradació d'un ideal que, inesperadament semblava haver-se fet realitzable*. La frase està manuscrita a sobre.

3.- LES DUES TRADICIONS

He d'apuntar, en primer lloc, que aquest ambient fou el de la Facultat de Lletres. Aquesta facultat passava aleshores com el "nucli", o el "nervi" de la universitat. És possible que hi hagués molt d'unilateral en aquesta apreciació; pensem, només amb la importància de les realitzacions a la Facultat de Medicina. Però és un fet que a Lletres coincidien molts dels més eficaços animadors de la reforma, i, sobre tot, és en aquesta Facultat⁵ on millor es mantenia l'enllaç amb una tradició, encara més o menys vivent, que havia començat cosa de cent anys enrera amb els noms de Martí d'Eixalà i Xavier Llorens. Aquesta tradició, però, que d'altra banda es limitava al camp filosòfic, havia cedit el pas a preocupacions molt diverses, i si seguia present en el record de professors encara molt actius, fins i tot en el camp polític, com Jaume Serra Húnter (per no parlar d'altres que potser en la nova administració quedaren una mica⁶ marginats, com Tomàs Carreras Artau), el fet és que la personalitat més marcada de la secció de Filosofia, en Joaquim Xirau, procedia d'un camp diferent i representava més aviat l'enllaç amb la tradició madrilenya remotament derivada del krausisme (1)⁷

Aquesta confluència dels dos corrents és particularment significativa i tempta de⁸ posar-la en connexió amb una característica que sembla repetir-se cada vegada que s'instaura una situació que ofereix a les reivindicacions catalanes una perspectiva real de satisfacció. La força viva del catalanisme és essencialment progressiva, i només es pot

⁵A l'original apareix esborrat, (*junt amb la de Dret relacionada amb ella fins i tot per llaços administratius*).

⁶A l'original apareix esborrat, *més aviat*. La frase està manuscrita a sobre.

⁷Aquests números corresponen a les notes que Valentí col·locà al final del document i que el propi autor afegí de manera manuscrita.

⁸A l'original apareix esborrat, *és tentador*. La frase està manuscrita a sobre.

expandir en una conjuntura espanyola de signe equivalent. És cert que l'etapa de la Mancomunitat, la fertilitat de la qual en el camp cultural ningú no pot posar en dubte, no correspon a cap predomini d'idees avançades en el govern central; però també ho és que la tasca que la Mancomunitat dugué a terme fou sobre tot una tasca de construcció interior, dirigida cara endins de Catalunya; i ho és sobretot que, a desgrat de l'ambigüitat de la posició estrictament política dels principals promots de la Mancomunitat, amb els quals s'estava realment en contacte⁹, eren amb els nuclis liberals, especialment els relacionats amb¹⁰ la *Residencia de Estudiantes* i, per tant, amb la *Institución Libre de Enseñanza*; altrament, l'obra de la Mancomunitat s'ensorrà amb l'adveniment de la Dictadura, i de res no serví la inequívoca adhesió donada a aquesta¹¹ per la burgesia barcelonesa, llavors enquadrada en gran part en formacions teòricament catalanistes.

En canvi, l'adveniment de la Segona República porta a¹² una constatació que ja s'havia pogut endevinar seixanta anys abans, enmig del caos i les confusions de la Primera: que l'establiment a Madrid d'un règim liberal comporta un augment de la influència catalana i, per tant, una possibilitat d'integració que les altres situacions no ofereixen. Així, en el millor estudi que conec sobre la Universitat Autònoma de Barcelona, el que Jordi Maragall publicà fa un any o dos a l'editorial Nova Terra, es diu, jo crec que molt encertadament, que aquesta Universitat fou "un resultat de l'entron-

⁹ A l'original apareix esborrat, ... *de la Mancomunitat, els contactes que es tenien amb els cercles del centre, eren amb els nuclis liberals...* La frase està manuscrita a sobre.

¹⁰ A l'original apareix esborrat, ...*especialment els centrats en la Residencia...* La frase està manuscrita a sobre.

¹¹ A l'original apareix esborrat, ...*Estudiantes, per inequívokes que haguessin estat les mostres de conformitat donades per la burgesia barcelonesa, ...* La frase està manuscrita a sobre.

¹² A l'original apareix esborrat, ...*República salta a la vista una constatació...* La frase està manuscrita a sobre.

cament de dues polítiques culturals ben diferenciades: una de castellana, que s'inicià amb Sanz del Río i cristal·litzà amb la *Institución Libre de Enseñanza*, i una altra de catalana que s'inicià amb Ramón Martí d'Eixalà i Milà i Fontanals, i que cristal·litzà en les realitzacions de la Diputació de Barcelona i després de la Mancomunitat de Catalunya per obra de Prat de la Riba. (2)

Naturalment, res d'això no podia venir de¹³ nou. Des de molt abans s'havia produït la paradoxa que els conservadors catalans s'avenien millor amb els liberals castellans que no pas amb els seus homònims del centre. Joan¹⁴ Maragall, que tan sovint sembla voler assumir el paper de portantveu¹⁵ laic del bisbe Torras i Bages, recomana cap al 1905 a Pijoan que s'introdueixi al grup de D. Francisco Giner i els seus deixebles. "Al capdavant allí trobarà un petit ambient intel·lectual, de grupo¹⁶, que em sembla que és tot lo¹⁷ que es pot trobar a Espanya ". (3) I Maragall sap molt bé que la *Institución* és l'autèntica bèstia negra dels bisbes espanyols de la Restauració. D'altra banda, cal no oblidar (perquè sembla com si hi hagués interès en oblidar-ho¹⁸) que la *Institución* i el seu esperit actuaren també a Barcelona a través dels partits no catalanistes, i més concretament a través del partit radical, que tenia com una de les figures principals Herme-negildo Giner de los Ríos, germà de D. Francisco, que durant

¹³ A l'original apareix esborrat, ...*res d'això era totalment nou*. La frase està manuscrita a sobre.

¹⁴ El nom propi apareix afegit de manera manuscrita.

¹⁵ *Sic.* a l'original. Hom ha de tenir en compte l'any de redacció de l'article i el fet que la norma ortogràfica en català no estava fixada com ho està actualment

¹⁶ *Sic.*.

¹⁷ *Sic.*.

¹⁸ A l'original apareix : (*perquè sembla que hi hagués hagut interès en oblidar-ho*). Les correccions són manuscrites.

molts anys fou tinent d'alcalde del nostre¹⁹ ajuntament. El partit radical no es reduïa, doncs, a Lerroux. Convé deixar-ho ben establert, com també que davant el famós pressupost municipal de cultura de l'any 1908, un dels intents més comprensius i seriosos per a dotar la ciutat d'un sistema complet d'educació popular, els catalanistes d'esquerra no tenien altres aliats que els radicals, mentre Prat de la Riba des de la Diputació, Cambó des de Madrid i l'episcopat (i dins d'ell el bisbe Torras) des de totes bandes, procuraren que fracassés el projecte acudint fins i tot a la intervenció de²⁰ l'autoritat governativa.

4.- ANTECEDENTS IMMEDIATS

Però tot això era història molt concreta que en gran part havia quedat absorbida en la situació general que s'acabava de crear. Els antecedents dels quals es tenia consciència eren la restauració mateixa de la Universitat de Barcelona, obtinguda per la via dels fets contra les darreres resistències de Madrid, el paper que la Universitat restaurada havia tingut en la Renaixença catalana (abans de la corporativització general de l'administració civil espanyola)²¹ i els diferents intents fets a Catalunya mateixa per infondre en un esperit a una entitat cada vegada més girada d'esquena a les necessitats socials, més mecanitzada i rutinària: Congressos universitaris catalans de 1903 i 1918, fundació dels Estudis Universitaris catalans el 1906, fundació de l'Institut d'Estudis Catalans el 1907, l'obra sencera de la Mancomunitat que era un assaig d'establir una universitat nova constituïda per múltiples escoles professionals, i moltes d'altres iniciatives, oficials i privades, que anaven des de l'ensenyament primari als es-

¹⁹ A l'original apareix esborrat, ...*d'alcalde de l'ajuntament*. . La frase està manuscrita a sobre

²⁰ A l'original apareix afegit de manera manuscrita el que hi ha escrit en lletra cursiva

²¹ A partir d'aquí està esborrada la següent redacció; *convertís la institució universitària en un de tants "cuerpos" que es repartien el govern efectiu del país*).

tudis superiors i que espontàniament tendirien²² a unir-se tan aviat com s'els²³ n'oferís l'ocasió.

5. SENTIMENT D'INTEGRACIÓ

Tornant, doncs, a l'estat d'esperit que prevalia entre els qui van viure la implantació de la nova universitat l'any 1933, implantació que va anar precedida d'un regim d'autonomia molt restringida l'any 1930 (essent ministre D. Elías Tormo) i que aprofità solament les facultats de Filosofia i Lletres de Barcelona i Madrid, la impressió general era la d'haver-nos integrat²⁴, no solament a una societat que ens atenia i ens donava suport, sinó a una història que havia vingut a culminar en nosaltres. Les fronteres que aïllaven l'ensenyament universitari dels altres graus, s'havien difuminat, en part perquè l'esperit de renovació era el mateix en tots, en part també per raons personals, ja que sovint uns mateixos individus²⁵ intervenien en les diferents institucions o les inspiraven, i sobre tot per una decidida voluntat d'intervenció de banda dels elements més dinàmics. L' Institut Escola, que fou únic fins el curs 1933-34, l'inoblidable institut dirigit pel Dr. Estalella i instal·lat al Palau del Governador del Parc de la Ciutadella, on ara s'hostatja l' Institut Verdaguer (l'any 1933 s'en²⁶ crearen dos més, l' "Ausiàs March" i el "Pi i Margall"), es nodria, en quant a docents, dels millors alumnes que sortien de les diverses facultats i volien dedicar-se a l'ensenyament. D'altra banda, l'Institut estava unit a la Universitat a través del Seminari de Pedagogia, una de les creacions més fructíferes de Joaquim Xirau. Al Seminari de

²² A l'original apareix esborrat,...*espontàniament havien de tendir a...* Manuscrit a sobre.

²³ *Sic.*

²⁴ A l'original apareix esborrat,...*haver obtingut d'estar plenament integrats...* Manuscrit a sobre.

²⁵ A l'original apareix,...*unes mateixes persones...* corregit a sobre amb bolígraf els dos determinants i esborrat el mot *persones*.

²⁶ *Sic.*

Pedagogia, del qual era secretari un meu company de promoció, el malaguanyat Jordi Udina, s'hi donaven cursets destinats a tots els estudiants o llicenciats que se sentissin amb vocació docent, i aquests cursets anaven a càrrec no solament de professors de la Secció de Pedagogia (creada ella mateixa per Joaquim Xirau) o de l'Escola Normal, sinó d'especialistes d'altres facultats de tanta talla com Agustí Pi i Sunyer, J. Mª Bellido, Emili Mira, etc. Per la banda dels alumnes, els Instituts Escolars estaven especialment oberts als millors estudiants procedents de les escoles municipals, de manera que la comunicació entre els diversos sectors era completa, tant en sentit vertical (de l'escola primària a la Universitat) com en sentit horitzontal (col·laboració entre les diferents facultats).

Aquesta mateixa impressió d'obertura, de comunitat de tasca i d'interessos es respirava a les altres institucions de la ciutat: a la Residència d'Estudiants (actual *Colegio Mayor Raimundo Lulio*), a la Fundació Bernat Metge on, més que a la Universitat, exercia el seu gran mestratge Carles Riba, inclús a l'Ateneu Barcelonès (uns dels llocs, dit sigui de pas, que ens dóna la mesura de com hem canviat). La Universitat estava també oberta, i volia estar-ho d'una manera especial, al món dels obrers. Era una apertura ingènua i sense problemes. Ningú no havia assenyalat encara els paranys i les ambigüitats que s'amaguen en conceptes com el d' "Igualtat d'oportunitats", o en opcions com ensenyament únic o ensenyament diversificat. Pere Bosch Gimpera, que en paraules de Jordi Maragall era (és encara, i que ho sigui per molts anys) un "esperit vital i optimista", era el campió de l'aproximació al poble, però des de la Universitat mateixa, sense fer-se cap problema del substrat social que l'aguantava. "Bosch Gimpera ha proclamat sempre que la qüestió no és donar al poble una cultura popular, sinó donar-li les possibilitats d'adquirir la cultura, la de tots, l'única. (4)

L'òrgan que en el futur havia de resoldre els problemes econòmics dels estudiants era l'Institut d'Acció So-

cial, Universitària i Escolar de Catalunya, confirmat per llei del 14 de juny de 1934, i les atribucions del qual en matèria de beques foren fixades per llei del 4 d'octubre del mateix any, és a dir, dos dies abans de la revolució que provocà la primera suspensió del Patronat. L'ànima del I.A.S.U.E.C. era Antoni Mª Sbert, i el programa que formulà en els pocs mesos que transcorregueren entre la reposició del Patronat i la guerra civil, era el més ambiciós que mai s'hagués proposat a aquest país.

6.- FRAGILITAT DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA: LES CAUSES

Ara bé, aquesta Universitat que tantes esperances havia suscitat, i a la que avui ens girem com demanant solucions que nosaltres som incapaços de trobar, no va durar més que 22 mesos, si descontem²⁷ el temps de guerra, quan el funcionament no podia ser normal, per raons òbvies. I encara aquests 22 mesos estan dividits en dos períodes de 16 i 6, separats per 15 mesos de suspensió, no de l'Estatut d'Autonomia, però sí del Patronat, com a conseqüència de la revolució d'octubre de 1934. És, doncs, evident, que la base social de la Universitat Autònoma no era tan sòlida com ens afeguràvem. ¿²⁸ Seria culpa del Patronat? Els seus enemics insistien sobretot en el fet que els seus membres haguessin rebut un nomenament vitalici i que ells mateixos es designessin²⁹ els successors per un sistema de cooptació. L'Argument no deixa de tenir el seu pes, sobre tot en la segona part, però potser en un sentit diferent d'aquell en que ho entenien els qui en feien ús. Jo més aviat veuria una feblesa (teòrica)³⁰ del Patronat tal com fou establert en el fet que tots els seus vocals fossin professors universitaris. Però ni és ara el mo-

²⁷ *Sic.*.

²⁸ El signe d'interrogació al començament de la frase està afegit de manera manuscrita, el del final ja apareix a l'original escrit a màquina.

²⁹ A l'original apareix esborrat, ...*s'anomenessin*...

³⁰ Afegit el parèntesi de manera manuscrita.

ment de discutir aquest punt, ni, d'altra banda, cap de les seguretats legals donades pogué impedir que el Patronat fos suspès als 16 mesos de la seva instauració. La Universitat Autònoma sorgí i desaparegué en virtut d'uns episodis en els que ella no hi representa cap paper³¹. És impossible d'imaginar una actuació seva tan irreprotxable que l'hagués salvada del naufragi del 1939.

Això no vol dir que sigui una qüestió merament acadèmica la d'examinar les tensions que, d'una manera declarada o subreptícia, amenaçaven des de dins l'existència mateixa de l'autonomia universitària, o els punts de ruptura amb la societat real que tan fràgil feren la seva vida efectiva. Vull descartar, i crec que es pot descartar objectivament, tota qüestió personal. Seria neci de negar que fora dels vocals del Patronat i de les figures³² rectores de cadascuna de les facultats no poguessin trobar-se persones tant o més capacitades, com també seria absurd de pretendre que la tria de personal docent, en la mesura que fou deixada a la mà del "patrons", estigués sempre pura de tota màcula d'arbitrarietat. Però les llistes que ens dona l'Anuari del curs 1934-35, vistes a 35 anys de distància, quan es coneix la carrera de tants de noms³³ posteriorment exclosos, permet, crec jo, de dir amb tota objectivitat que difícilment es podia fer una selecció millor entre les capacitats que el país oferia.³⁴

Ara, les promocions contemporànies d'estudiants anunciaven una generació particularment crítica. La Universitat era el lloc on ells feien l'experiència de l'autogovern, i ja es comprèn que no tot eren roses. L'obra juvenívola de

³¹ A l'original apareix esborrat,...*part*. Manuscrit a sobre.

³² A l'original apareix esborrat, ...*personalitats*... Manuscrit a sobre.

³³ A l'original apareix afegit el mot ...*noms*... de manera manuscrita.

³⁴ El paràgraf que ve a continuació és afegit a l'original en un altre full, al qual, segons la numeració feta per l'autor, li correspon el número 8 bis. Valentí afegí de manera manuscrita que s'ha d'intercalar en aquest punt el full abans esmentat.

Salvador Espriu, per exemple, és intel·ligible si es prescindeix de la seva experiència universitària. “Ariadna al laberint grotesc” (*publicat al 1935*)³⁵ surt en gran part del pati de lletres. Els coneguts slogans, “Penseu amb puresa”, “Som els millors” venen directament del grup de Joaquim Xirau i en satiritzen els caires més infantils. Però això no impedia a l’Espriu de col·laborar lleialment com a representant dels estudiants de Lletres a la Junta Universitària. (5)³⁶

Sigui com sigui, per la seva simple existència la Universitat Autònoma creà una sèrie de conflictes i tensions que, lligades com estaven amb l’evolució de la situació general, determinaren la seva inevitable caiguda. Els dos principals punts de conflicte els veig en el concepte mateix d’autonomia, l’un, i en la qüestió de “les dues cultures”, l’altre.

7.- EL CONCEPTE D’AUTONOMIA

Sobre el concepte d’autonomia hi ha molta confusió. De fet, una universitat no és mai autònoma, sinó que depèn sempre i rep les seves lleis de l’entitat política o del grup social que la sosté i als quals serveix. S’oposen³⁷ a que una³⁸ universitat sigui autònoma els qui són contraris al grup que li fa de base. La Universitat Autònoma de Barcelona comptava els seus amics entre els amics de l’autonomia de Catalunya, i els seus enemics entre els adversaris d’aquesta; de la mateixa manera que avui són amics de l’autonomia de la Universitat de Navarra els qui són partidaris de l’ “autonomia” de l’Opus Dei i viceversa. No ens ha d’enganyar l’exemple, pràcticament únic, d’un país tan equilibrat com Anglaterra amb les seves dues velles universitats ha seguit tant d’aprop l’evolució social, política i econòmica del país, que el paral·lelisme pot

³⁵ Afegit de manera manuscrita tot el que apareix en cursiva.

³⁶ Fins aquí el fragment afegit.

³⁷ A l’original apareix *Els enemics...* esborrat a màquina, afegit a sobre també a màquina *Són contraris...* esborrat i manuscrit al costat *S’oposen...*

³⁸ Apareix esborrat,...*determinada...*

crear la il·lusió d'una independència que, si algun dia s'hagués de posar realment a prova, es revelaria com a no existent.

Les discrepàncies que, en aquest aspecte, es donen entre les diferents universitats europees obeeixen uns imperatius històrics, algun dels quals és encara operant. La diferència entre els països nòrdics i els llatins consisteix, essencialment, que aquests tingueren, en comparació amb els primers, una secularització tardana. La universitat migeval³⁹ es pot qualificar d'autònoma respecte del que aleshores era l'Estat: però estava severament controlada per l'Església, millor dit, era un òrgan d'aquesta. No depenia del pressupost estatal perquè no es pot dir que⁴⁰ existís semblant cosa; la seva financiació era anàloga a la de les altres fundacions eclesiàstiques. A partir del s. XVI (és a dir, de la Reforma) les universitats angleses anaren adaptant als nous temps (amb menys pressa que, per exemple, les dels petits estats alemanys) una estructura i un sistema de govern que mantenien les aparences migevals⁴¹. Mentrestant, les universitats dels països llatins seguien subjectes a l'Església fins a la Revolució Francesa, o millor, fins a la implantació efectiva dels principis derivats d'ella, que diferí en temps i en contingut segons els llocs.

A Espanya, com és costum, fou decisiu el nou model francès. Però, també com de costum, l'esperit del model fou falsificat de bon començament per la dissimilitud dels punts d'arrencada. Napoleó va substituir les organitzacions eclesiàstiques segons un model sistemàticament centralitzat i jerarquitzat que abraçava l'organisme sencer de l'ensenyament francès. És la universitat napoleònica. A Espanya, en els actes legislatius dels anys 1845 (el " plan Pidal ") i 1857 (la famosa llei Moyano) se n'imità sobre tot la

³⁹ *Sic.*.

⁴⁰ A l'original esborrat, ... *aleshores*...

⁴¹ *Sic.*.

centralització administrativa. Però la primitiva universitat napoleònica sofrí una reforma molt fonda a la dècada dels 80, conseqüència de la reflexió a què donà peu la desfeta de 1870. Aquesta reforma (apart d'altres aspectes més tècnics, com el de la relació docència-investigació, que va ser resolt inspirant-se en el model alemany, aleshores el més prestigiós) es va plantejar sobre alternatives polítiques i ideològiques molt clares, llibertat de càtedra, laïcisme, etc., (no com ara, que quan tractem de la universitat no queda mai prou clar de què parlem), i d'ella en va sortir la universitat francesa moderna, la universitat "durkheimiana", animada per un ideal liberal i humanístic que, per molt en crisi que estigui ara, no deixa de ser un dels grans models educatius que Europa ha creat.

8.- ELS CUERPOS

La universitat espanyola era, doncs, imitada de la francesa, però mancada, naturalment, d'aquest esperit. Les condicions socials que van condicionar el pas de l'antic al nou règim van donar lloc, com és sabut, a la corporativització de l'administració, és a dir, a la divisió d'aquesta en un nombre de "cuerpos" independents, que van recollir part de l'antiga tradició de dominis senyorials. Entre aquests "cuerpos" figura el de catedràtics, i entre ells sobresurt, com és lògic, el de catedràtics universitaris. *Aquest marcava la fesomia de*⁴² la universitat. Com en tota organització corporativa, els membres eren iguals entre ells; cap "cos" no podria consentir que els seus components es dividissin en "competents" i "incompetents". Una altra característica (al menys al nostre país) és que la pertinença a un *cuerpo* és una simple qüestió de fet. Si no es a sota veu, la legitimitat de l'entrada no és mai discutida, una vegada obtinguda l'adequada sanció administrativa. En teoria, l'ingrés als *cuerpos* es fa per un sistema de

⁴² A l'original apareix esborrat, *Era el cos que dominava sobretot...* Manuscrit a sobre.

cooptació entre els que ja en són membres: són les oposicions, (Ja sabem que la pràctica pot ser molt diferent). Però si alguna protesta ha sorgit alguna vegada contra el resultat d'unes oposicions, sempre ha procedit des dels medis exteriors. No sé que cap vegada un "cos" s'hagi soblevat⁴³ públicament davant la idea de rebre dins els seus rengles un membre determinat.

Aquestes observacions, que són merament factuais i no inclouen cap censura especial als components dels respectius *cueros* (de tota la vida que pertanyo a un d'ells, i poc me n'avergonyeixo), són indispensables per entendre la primera de les resistències que la Universitat Autònoma va trobar dins d'ella mateixa. La concessió d'una autonomia implica una redistribució de poders. Uns determinats drets, que pertanyien a uns determinats particulars, passen ara a uns altres. ⁴⁴ Qui era el que cedia els drets o poders que ara s'atribuïen a la universitat de Barcelona? No era l'Estat, com d'antuvi⁴⁵ podria semblar, sinó el "cos" de catedràtics, que era en realitat l'entitat investida⁴⁶ de poders, especialment en un punt importantíssim: el de la distribució del professorat. El professor individual ocupava el seu lloc en virtut d'un dret que tenia⁴⁷ com a membre del *cuero* i⁴⁸ d'uns determinats mèrits quantificables, especialment l'antiguitat. L'Estat espanyol no s'ha sabut crear (en realitat no li ha interessat crear-se, per raons que ara no és el moment d'escatir) un criteri per a jutjar el valor o el rendiment dels seus propis funcionaris. Les universitats particulars no tenien ni personalitat ni atribucions per a triar el seu personal docent⁴⁹. Per tant, la concessió d'aquesta facultat a una universitat deter-

⁴³ *Sic.*

⁴⁴ veure nota 28

⁴⁵ Apareix esborrat,...*de primer antuvi...*

⁴⁶ Apareix esborrat,...*poseïdora...* Manuscrit a sobre.

⁴⁷ Apareix esborrat,...*li era inherent...* Manuscrit a sobre.

⁴⁸ Apareix esborrat,...*dotat...* Manuscrit a sobre.

⁴⁹ Apareix esborrat, ...*professorat...* Manuscrit a sobre.

minada, havia de topar inevitablement amb l'interès corporatiu general dels universitaris espanyols.

9.- OPOSICIÓ ENTRE ELS PROFESSORS

Així s'explica que una sèrie de catedràtics, alguns molt distingits i que fins i tot havien col·laborat en la preparació de l'obra renovadora (per exemple, el professor de Farmàcia, Enric Soler i Batlle, antic col·laborador d'Estudis Universitaris Catalans, el professor Antonio de la Torre, mestre de Vicens Vives i de tants d'historiadors catalans) aixequessin desseguida⁵⁰ la seva protesta per la dependència en què la nova universitat anava a trobar-se respecte de la "política", és a dir, de la nova situació que l'havia feta possible. La Universitat no és autònoma, deien en un manifest titulat "Per l'Autonomia de la Universitat de Barcelona" (1933), perquè depèn del Patronat; en benefici d'aquest ha perdut la universitat la seva personalitat jurídica, i les Facultats són tan poc lliures com abans. Qui més actiu es mostrà contra la reforma, a Barcelona i a Madrid, en conferències a l'Ateneu, fullets i articles al "Diluvio", va ser el catedràtic de Farmàcia, Josep Deulofeu. (6) La seva tesi és sempre la mateixa, i el que abans hem dit l'hauria de fer perfectament intel·ligible: ¿⁵¹quina autonomia pot ser aquesta, que pretén desposseir el claustre de les seves funcions fiscalitzadores i redueix la missió del professorat a la seva funció docent, com si fos un simple assalariat d'una institució cultural? ¿⁵²per què el claustre no ha de conèixer i discutir el projecte d'Estatut, abans de ser elevat a les autoritats que l'han d'aprovar?

La contestació òbvia, i no va deixar de reiterar-se, era que el claustre no s'havia interessat mai per aquest problema, com ho demostra la indiferència amb que va acollir la concessió d'una autonomia pel ministre Cèsar Silió l'any 1919,

⁵⁰ *Sic.*

⁵¹ Veure nota 28.

⁵² veure nota 28.

autonomia que no va arribar mai a fer-se efectiva, i que fou suprimida, sense cap reacció de protesta, menys de tres anys després; les Facultats barcelonines ni tan sols havien arribat a redactar els respectius plans d'estudis.

És cert, però, que si be la Universitat havia de tenir la seva base de⁵³ sustentació fora de ella⁵⁴ mateixa, ja que el seu nou règim era conseqüència d'una nova situació político-social, el seu òrgan suprem de govern, pel qual s'insertava en aquesta situació, estava constituït totalment per professors universitaris (també Pompeu Fabra era professor de l'Escola d'Enginyers). Per tant, els protestataris tenien certa raó quan descrivien el Patronat com un grupet particular que s'havia apoderat del govern i s'hi havia instal·lat *per in aeternum*. El fenomen, de totes maneres, transcendia la universitat. És sabuda la importància que tenen els grups intel·lectuals en les situacions "d'esquerra" a Espanya. Per alguna cosa s'ha parlat d'una "República de professors". Molts dels membres més actius de la nova Universitat actuaven en política i ocupaven càrrecs importants en el govern de la Generalitat o de la República. És un fet que els afers culturals del nostre país (en tant que estrictament culturals, s'entén) apenes han interessat ningú més que als professionals de la cultura. La situació és insana i de resultats molt insatisfactoris, però no sembla que per ara les coses hagin de canviar.

De totes maneres, per forta que fos l'oposició del *cuervo* en tant que tal a l'organització autònoma, no s'ha de creure que ella sola hagués bastat per a frustrar-la. Les corporacions són òrgans, per naturalesa, políticament neutres; no solen tenir altre programa que l'immobilisme, i per

⁵³ Aquí es troba tota una frase escrita, esborrada i reescrita a sobre, de tal manera que és intel·ligible. Aquesta versió que donem, l'hem copiat de l'article de Serra d'Or facilitat pel personal de la llibreria Abadía al qual agraïm des d'aquí la seva gentilesa, amabilitat i generositat.

⁵⁴ Espai en blanc que no sembla tenir relació ni semàntica ni sintàctica amb el contingut del que ve a continuació.

això s'oposen a tots els intents reformistes. A Espanya⁵⁵ semblen inclinar-se més aviat a les solucions "autoritàries", potser per raó del seu origen, potser per efecte d'una llarga experiència. Però en si mateixes no representen cap poder polític real. L'eficàcia de què són capaces sol venirlos-hi de l'aliança amb la burocràcia ministerial, un altre *cuero* que amb els seus entorpiments sorneguers (mai amb negatives franques) amargà la vida del Patronat. Però un cos administratiu o burocràtic és incapaç d'afrontar una força política viva i real. Aquests darrers anys ho hem après en el Segon Ensenyament, que és el punt neuràlgic de la projecció social de l'organització docent: res no ha costat a l'Església desfer per dintre i reduir a la impotència el cos de catedràtics d'Institut, que tan poderós havia semblat.

10. EL BILINGÜISME

La segona de les dificultats amb que va topar la Universitat Autònoma fou, com era de tómer, la d'aconseguir la convivència entre les dues llengües, la catalana i la castellana. És sabut que, després d'algunes resistències, s'adoptà el sistema d'universitat única i bilingüe, on les dues llengües tenien el mateix status legal. La raó que justificava aquesta solució era la convicció, compartida per la majoria de catalans i alguns dels "castellans" més comprensius, que res no s'oposaria al lliure ús i estudi del castellà des del moment que es reconegués també la plena dignitat i el lliure ús del català. La veritat és que el procediment funcionà bé, (com segueix funcionant bé, sempre que hi ha bona voluntat per les dues bandes) i sense altres entrebancs que els que fossin⁵⁶ posats expressament. El nombre d'alumnes disminuï, és cert (menys del 20%), però la causa fou, sobre tot, l'aggravació de les exigències amb els exàmens d'ingrés, intermitjos⁵⁷ i de llicen-

⁵⁵ Apareix esborrat,...*Aquí*... Manuscrit a sobre.

⁵⁶ Apareix esborrat, ...*eren*... Manuscrit a sobre la paraula *fóssin*.

⁵⁷ *Sic*.

ciatura que imposaren⁵⁸ les diferents Facultats. Hi hagué una emigració d'estudiants, catalans o no, cap a les universitats que més fama tenien de ser dúctils en l'aplicació dels mètodes tradicionals. Més d'un estudiant podria citar que encara que posés de catalanista, se n'anava a examinar-se, per exemple, a Múrcia; i ni ell feia cap misteri de les seves raons, ni ningú pensava en retreure-l'hi. Això no obsta per que, uns anys més tard, aquesta conducta fos presentada com un mèrit i atribuïda a motivacions patriòtiques; però ¿⁵⁹ qui es recorda ara d'aquestes misèries?

Es clar que les dificultats reals vingueren del costat de Madrid. L'èxit de l'experiència depenia de l'acceptació sincera i com a cosa normal,⁶⁰ de l'ús integral del català. Molt a l'engrós, podríem dir que això era el que no acceptaven, ni en la teoria ni en la pràctica, les forces conservadores, considerant-ho incompatible amb la seva particular versió del patriotisme. Les liberals, en canvi, tendien a admetre-ho, sobre tot quan s'imposava la comprovació del pes que Catalunya tenia en l'establiment o en el manteniment d'una situació d'aquest signe. Però al marge de tota consideració d'oportunisme, hi havia també a Madrid un cert nombre de persones molt distingides i d'esperit amplament comprensiu, que acceptaven sense reserves la convivència lingüística. Entre elles hi havia gairebé tots els vocals del Patronat designats pel govern central: homes del prestigi de Cándido Bolívar, Gregorio Marañón, Domingo Barnés (en realitat, aquest fou nomenat per la Generalitat), Antonio García Banús. En correspondència amb l'afecte amb aquests "forasters" fomentaven la convivència de les dues llengües, els membres catalans miraven de no perdre contacte amb la part millor de les institucions madrilenyes. A Filosofia i Lletres, que és on es tenia més clara consciència del

⁵⁸ A l'original: *...llicenciatura, imposats per les diferents facultats.*

⁵⁹ veure nota 28.

⁶⁰ Apareix esborrat, *...del fet...*

problema, s'intentà inclús⁶¹ fomentar un *Centro de Estudios Hispánicos* en relació amb el *Centro de Estudios Históricos* i amb un freqüent intercanvi de mestres i investigadors; s'oferien contractes, temporals o definitius, als capdavanters de la filologia hispànica: Dámaso Alonso, Pedro Salinas, J. F. Montesinos, Rafael Lapesa. A la Secció de Filosofia i Pedagogia, que Joaquim Xirau tenia oberta a tots els seus amics de Madrid, eren habituals els cursets o les conferències de gent com Xavier Zubiri, José Gaos, Enrique Rioja, Rubén Landa, Juan Zaragüeta.

Aquests noms prestigiosos atreïen, naturalment, als estudiants catalans. La diferència de llengües no era sentida mai com un obstacle: era una peculiaritat que no creava problemes. Per dir-ho d'una vegada: la Universitat Autònoma de Barcelona ha estat l'intent més racional i prometedor d'integrar sense sotracs els dos móns de Catalunya i Espanya i, per tant, de resoldre el *problema catalán*.

Per alguna cosa s'ha observat que els escriptors de la "generació del 31" són els més castellanitzats de tots, ço que vol dir: els que restableixen l'enllaç amb la literatura castellana que cap al 1890 s'havia romput amb el primer modernisme.

11.- LA PROTESTA DE DON AMÉRICO CASTRO

Però no tothom ho veia així. Per exemple⁶², un dels vocals del Patronat designats pel govern de la República, D. Américo Castro. Don Américo pertanyia al grup, tanmateix nombrós, de liberals espanyols pels quals el particularisme català era un destorb per a la tasca verament important. Aquest sentiment havia estat agreujat pel nacionalisme exacerbant de la *generación del 98*, que en el camp de l'erudició estava representada per D. Ramón Menéndez Pidal. La cordialitat que havia presidit les relacions amb els "regeneracionistes" anteriors, Giner, Clarín, Galdós, o fins i

⁶¹ *Sic.*.

⁶² Apareix esborrat *Un d'ells era...*

tot reaccionaris com Menéndez y Pelayo, havia cedit el lloc a una actitud esquerpa que, si en el pla històric reconeixia la dignitat històrica de la “cultura catalana”, se seguia considerant Catalunya com a terreny de conquesta de l’ “altra” cultura. El liberalisme d’aquests grups⁶³ consistia en repudiar, en principi, tota forma de coacció passada, present o futura, és a dir, en dessolidaritzar-se dels encarregats de dur a terme els *dirty jobs* de la Història, sense, però negar-ne no la lamentable necessitat ni (què hi farem) l’eficàcia. Aquests solien ésser també els partidaris de les dues universitats, en lloc de la universitat única. Comptaven, es clar, amb l’acció de la burocràcia ministerial (de la qual abominaven també) i la superior⁶⁴ seguretat que oferien els títols de l’Estat Central (7). En el fons, especulaven amb la caiguda del règim.

El Sr. Castro fou nomenat vocal del Patronat el 5 de juliol de 1933 i dimití el 31 de maig de 1934; no fou ja substituït. Li van bastar uns superficials contactes amb els seus companys de corporació per a comprendre que l’ús espontani i predominant del català era una exigència demagògica dels estudiants, i que el govern de la República havia desatès el prestigi *de nuestro nombre* (el nom de qui?), i que la regió s’allunyava *de cuanto significara enlace con la totalidad de lo español* (8).

És, com veiem, el punt de vista exactament oposat al que jo aquí defenso i al que dominava entre els estudiants o els professors joves. Però Don Américo no estava sol. Un dels professors castellans que més interès tenia el Patronat en fer arrelar a Barcelona era un jove filòleg ja aleshores molt prestigiós⁶⁵, Dámaso Alonso. Un dels records més penosos que guardo d’aquells temps és l’escena que el Sr. Alonso va

⁶³ A l’original apareix...*d’aquesta actitud...*

⁶⁴ Apareix esborrat *potència econòmica de l’Estat Central amb el qual s’hauria d’enfrontar la inexperta Generalitat* .Manuscrit a sobre.

⁶⁵ A l’original apareix... *filòleg que ja aleshores tenia un gran prestigi...* Manuscrit a sobre.

muntar a la Secretaria de la Facultat per haver rebut (error de funcionari) una comunicació en català. A les classes de D. Dámaso hi acudia, amb preferència a d'altres donades per professors catalans, el bo i millor de l'alumnat universitari, (Si no m'erro, ell fou el primer en parlar aquí de l' "Escola de Praga" i la nova lingüística). Recordi's que es tractava, com aquell que no diu res, de la promoció de Salvador Espriu, i Roselló Porcel. Don Dámaso no s'adonà que els mateixos que, segons ell, volien dissoldre Espanya en "reinos de taifas", li havien fornit, per influir sobre les noves generacions catalanes, un instrument com poques vegades un intel·lectual ha tingut a les mans. Renunciar a usar-lo era, naturalment, acceptar la única alternativa existent: l'acció policíaca. Crec que uns anys més tard el Sr. Alonso es mostrava molt interessat pels progressos que s'obtenien en la castellanització lingüística de Barcelona.

Arran dels fets d'octubre del 1934, que conduïren a la dissolució i empresonament d'uns vocals del Patronat⁶⁶, D. Américo Castro va escriure un article al *Sol* on precisava les idees que ja li coneixem: "*Aunque a muchos les parezca extraño, la cuestión universitaria no se afrontará debidamente en Barcelona mientras el Estado no posea en Cata-luña una representación permanente no sujeta al vaivén de la política y dotada tanto de prestigio como de serena energía. Para España, la más importante embajada sería la de Barcelona (más que la de París), y tras ella, las de Baleares, Canarias, Galicia, Valencia y Vasconia. Embajadas interiores, sí, con entendimiento, oídos y ojos muy despiertos, con sensibilidad para notar las fallas y miserias que a diario descubren los órganos y funciones del Estado*". Don Américo havia estat embaixador⁶⁷ a Berlín, i la metàfora li venia espontània. És evident que el que

⁶⁶ Apareix esborrat a l'original *...dissolució i parcial empresonament del Patronat...*; Manuscrit a sobre.

⁶⁷ *Sic.*

l'interessava, no era obtenir la convivència franca, tot deixant que les coses seguissin el seu camí ineluctable, sinó imposar el reconeixement d'una "sobirania eminent", els drets superiors d'una "cultura" que es definia com a hegemònica. Els interessos que havien de defensar aquestes embaixades⁶⁸ en determinades regions eren els d'una entitat superior i, en certa manera, aliena. La simple coexistència de dues llengües és elevada a rivalitat entre dues cultures (9). "*La Universidad de Barcelona está pensada a base de un equívoco que vicia y frivoliza su existencia desde el primer día del régimen autónomo. Eso de la libertad y convivencia de las dos culturas es una fórmula usada en ceremonias oficiales y nada más. De lo que se trata es de saber si en la Universidad se va a cultivar la lengua castellana o la catalana como instrumento de ciencia superior*". (10)

Però on amb més evidència esclata l'error de D. Américo és en creure que la catalanització, és a dir, la integració al seu medi, de la Universitat, és independent de la seva vitalització i eficàcia. No vol, com dèiem abans, que s'el⁶⁹ confongui amb els enemics vulgars de la nova institució: "*Muchos de los que ahora protestan, lo hacen despechados por el sesgo moderno, de selección, que toma la Universidad Autónoma [...] Sin embargo, si no es así, con autoridad y competencia, no habrá nunca universidad en España*". (11) I afegix, amb la típica manca del sentit de la realitat de liberal espanyol: "*Arreglado de un modo digno y claro el asunto del idioma, la verdad es que no se ve que cosa de fondo haya que cambiar en la universidad aquella, fuera de esta o la otra reforma de detalle*". Per il·lògic que sembli, aquests *detalles* que el mateix Sr. Castro enumera: selecció de professorat, flexibilitat dels cursos, reforma dels exàmens, millora de biblioteques i laboratoris etc., anaven

⁶⁸ *Sic.*

⁶⁹ *Sic.*

l·ligats precisament a allò que D. Américo rebutjava amb patriòtica indignació.⁷⁰

Una vegada més, la Universitat Autònoma no va caure per cap falta concreta dels que la governaven. Tanmateix, posicions com la de Don Américo s'acosten molt a la ideologia que, en triomfar, havia d'ensorrar la Universitat. De fet, l'existència d'aquesta⁷¹ implicava l'enllaç amb una certa Espanya. Molts dels "castellans" que creien honestament pertànyer-hi, patien d'un equívoc o potser millor, d'una escissió. Els nacionalismes solen tenir els seus defensors naturals. Aquesta vegada, l'anticatalanisme no bastà per aplanar les diferències. Per desgràcia de tots, més d'un que no ho veia així pagà el seu error amb l'exili o, fins i tot, amb la pèrdua d'aquest místic dipòsit al que havia sacrificat tantes coses: la nacionalitat.

12.- LA MORAL D'AQUESTA HISTÒRIA

Així la Universitat Autònoma ha quedat com una lliçó en molts més aspectes del que superficialment podríem creure. Fou exemplar en les seves realitzacions, i el seu fracàs és tota una lliçó d'història; una lliçó digna de ser estudiada i analitzada ençà i enllà de l'Ebre.

Per a nosaltres, ¿⁷²seria possible de concretar aquesta exemplaritat en alguna doctrina concreta? Les coses han canviat molt, sobretot en l'ensenyament. Sovint tinc la impressió que ni els que hi breguem cada dia ens adonem de la magnitud, ni sobretot del sentit del canvi. El valor de la Universitat Autònoma radica en la seva mateixa exemplaritat. Havent esta tan efímer, ha⁷³ quedat, deia al començament,

⁷⁰ Tot aquest paràgraf apareix en un full diferent i manuscrit.

⁷¹ Apareix esborrat a l'original ...*Tàcitament, aquesta implicava* ... Manuscrit a sobre.

⁷² Veure nota 28

⁷³ Afegit de manera manuscrita.

com a far, com un ideal, com un “mite” orientador i inspirador. ¿⁷⁴ Vol dir potser que hem d’actuar sempre així, sense deixar que s’ens⁷⁵ esmunyi cap ocasió, per fugissera, fràgil o problemàtica que sigui?

Eduard Valentí i Fiol

NOTES

(1). Xirau compartia el menyspreu d’Ortega i Gasset per l’escola de filosofia escocesa. Vegi’s el testimoni d’un seu deixeble (molt independent però), EDUARD NICOL, *El problema de la Filosofia Hispànica*, Madrid, Tecnos, 1961; págs. 196, 201.

(2). JORDI MARAGALL, *Balanç de la universitat autònoma*. Ed. Nova Terra. Dossier universitari. 1969.

(3). JOAN MARAGALL, O.C. (ed. Dels fills), XXXII, pàg. 83.

(4). J. NAVARRO COSTABELLA, *La Universitat de Catalunya*. Barcelona, 1937; pàg. 48.

(5). Vegi’s el seu nom a la pàg. 53 de L’Anuari de la Universitat pel curs 1934-35.

(6). *A propòsit de la catalanització de la Universitat de Barcelona*, 1932 (el Dr. Deulofeu no n’era contrari) *La Universitat de Barcelona y el Estatuto de Cataluña*, 1932. *La verdad acerca de la Universidad Autónoma de Barcelona*, 1933. A Farmàcia l’oposició al Patronat era particularment aferrissada perquè se li atribuïa la intenció de convertir aquesta Facultat en Escola Especial.⁷⁶ Els “patrons”, ja suspesos en les seves funcions, es defensaven de tots els

⁷⁴ Veure nota 28

⁷⁵ *Sic.*

⁷⁶ A partir d’aquí, la resta de la nota està afegida manuscrita al darrera del full escrit a màquina.

atacs en les Conferències sobre la Universitat de Barcelona organitzades per l'Associació professional d'estudiants de dret i donades en l'Ateneu Barcelonès. 1935. El recull d'aquestes conferències és, junt amb l'Anuari de 1934-35, el document més important sobre el funcionament de l'Autònoma.

(7)⁷⁷. Américo Castro, *El Sol*, 27.X.1934: *Si los catalanes quieren una universidad de lengua catalana, ténganla en buena hora, y que quienes vayan a ella sepan qué van a recibir y qué porvenir será el suyo.*

(8). Carta del 9.12.1933 a Joaquim Balcells, dos mesos després d'haver començat el primer curs de règim d'autonomia. Fragmentàriament reproduïda per A. PALOMEQUE i C. SECO al pròleg a l'Anuari de la Universitat per 1968, pàg.14. On crec que s'erren aquests dos historiadors, no és en l'acceptació de la posició d'Américo Castro, punt perfectament opinable, sinó en creure que el prestigi d'aquest exclou tot comentari a les seves paraules. Ben al revés: el fet de venir aquestes d'una personalitat tant distingida les fa molt més dignes d'anàlisi i de discussió que si vinguessin d'un simple home de partit.

(9)⁷⁸. Josep Xirau, a les conferències citades, pàg. 195-6, contesta invertint els termes: "El que l'Estat ha de protegir fonamentalment a Catalunya, és la cultura catalana, que és, senyors, -i no hi ha paradoxa- la de l'Estat espanyol a Catalunya. A la Generalitat li correspondrà, com a problema especial del país que regeix, la protecció de la cultura castellana."

(10). "La Universidad de Barcelona", *El Sol* 27.X.1934

⁷⁷ Aquesta nota està afegida manuscrita al marge esquerra del full, tot ell escrit a màquina.

⁷⁸ Aquesta nota està afegida manuscrita al darrera del full escrit a màquina.

(11).⁷⁹ D'un altre article de D. Américo a *El Sol* (4.XI.1934 "Cuestión de palabras"): *Porque lo que el Estado unitario dejó en Barcelona, es mejor no decirlo. Realmente, la Generalidad no ha tenido que devanar mucho los sesos para hacer algo menos malo.*⁸⁰

INDEX NOMINUM

BARNÉS SALINAS, Domingo (Sevilla 1879 - 1943). Pedagóg i polític espanyol. Director del Museo Nacional, Ambaixador a Mèxic i ministre de Instrucción Pública. Col·laborà al Boletín de la Institución Libre de Enseñanza.

BELLIDO GOLFERICHS, Jesús Maria (Barcelona 1880 - Toulouse 1952). Catedràtic de Farmacologia de l'UB. Fundà l'Institut de Fisiologia; ocupà la presidència de la Societat de Biologia de Barcelona (1919) de la que fou secretari. Compromès públicament amb la millora de l'ensenyament a Catalunya com ara la creació de l'Escola Normal, la direcció de l'escola Vilajoana, per a nens amb disminucions, membre de la CENU. Políticament: membre d'Acció Catalana Republicana, fou nomenat *Comisario de Cultos*. Morí exiliat a Toulouse.

BOLIVAR PIELTAIN, Cándido. Catedràtic d'Entomologia de la Universitat de Madrid. Cap de Secció del Museu Nacional de Ciències Naturals. Assessor Tècnic del Comitè Organitzador de l'Institut Científic de l'Amazones, de l'ONU.

CARRERAS I ARTAU, Tomàs (Girona 1879 - Barcelona, 1954) Filòsof. Catedràtic d'ètica a Barcelona (1912-1949), es relacionà amb *l'escola del sentit comú* i amb la idea de Llorens i Barba d'un «*espíritu nacional*». Entre les seves obres, *Concepto de una ética hispana* (1913), *Balmes y la filosofía de la historia* (1947). Amb el seu germà Joaquim

⁷⁹ Veure nota 78

⁸⁰ Només apareixen les cometes al final del paràgraf.

(Girona 1894 - Barcelona 1968), catedràtic de història de la filosofia a Barcelona (1951-1964), publicà de 1939 a 1943 una *Historia de la filosofía española (ss. XIII al XV)*.

CASTRO, Américo (Cantagalo, Brasil, 1885 - Lloret de Mar 1972) Filòleg, historiador i crític literari. Ocupà les càtedres de llengua i literatura espanyola a la *Universidad Central de Madrid* i de literatura espanyola a la de Sevilla. Al 1931, la República el nomenà ambaixador a Berlín, carrec en el que romangué un any. S'exilià als Estats Units on fou professor de las universitats de Princeton i San Diego, fins el 1964, any en el que tornà a Espanya.

DEULOFEU I POCH, Josep. Degà de la Universitat de Farmàcia els anys 1931-1935 i l'any 1936.

DURKHEIM, Emil (Épinal 1858 - París 1917) Sociòleg i antropòleg francès. Al 1896, fundà la revista *L'année sociologique*. Al 1902, fou nomenat professor de la càtedra de ciències de l'educació de la facultat de lletres de París, ensenyament que simultaniejà amb la sociologia fins la seva mort.

ESTALELLA I GRAELLS, Josep (Vilafranca del Penedès 1879 - Barcelona 1938) Físic i químic. Professor de l' UB (1899-1905). El 1932, fou nomenat director de l'Institut-Escola de Barcelona (avui en dia Institut Verdaguer, al bell mig del Parc de la Ciutadella), creat per la Generalitat, i presidí (1932-33) la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques.

FERNÁNDEZ MONTESINOS, José (Granada 1897-Berkeley 1972) Crític i professor espanyol. Treballà amb Américo Castro al Centre de Estudios Históricos, fou lector a Hamburg i professor a Madrid. A 1939 s'exilià a França i després a EE UU, on continuà amb la docència (Berkeley).

GAOS, José (Gijón 1900 - Mèxic 1969). Filòsof espanyol, Deixeble d' Ortega y Gasset, amb qui col·laborà a la Revista de Occidente, catedràtic de les universitats de Zaragoza i Madrid, i rector d'aquesta al 1936. Exiliat a Mèxic (1939),

ocupà la càtedra de filosofia a la Universidad Nacional Autònoma, especialitzant-se en filosofia grega i alemanya.

GARCÍA BANÚS, Antonio (València 1888 – Caracas 1955). Catedràtic de Química Orgànica de la Universitat de Barcelona, Vicerector de la Universitat de Barcelona s'exilià a Colòmbia, on fundà la Facultat de Química de Bogotà de la que fou Degà.

KRAUSE, Karl Christian Friedrich (Eisenberg, Sajonia, 1781- Múnic,1832). Pensador idealista alemany. Orientà el seu pensament vers la crítica de Hegel, tot intentant completar l'obra de Kant. En les seves obres, com *L'ideal de la humanitat* (1811), creà una filosofia pròpia, a la que denominà «racionalisme harmònic», que exercí poca influència a Alemanya. però que tingué una notable importància no només en el món acadèmic i intel·lectual sinó també a la política activa de l'Espanya de la segona meitat del s. XIX.

LANDA VAZ, Rubén (Badajoz 1890 – Mèxic 1978). Pedagóg i doctor en dret i filosofia. Fou secretari de Giner de los Ríos i gestor de la *Escuela de Libre Enseñanza*. Havia estat catedràtic de Psicologia, Lògica i Ètica a Instituts de Salamanca, Avila i El Escorial. Durant la República fou *Consejero de Instrucción Pública*.

LAPESA, Rafael (Melgar 1908 -). Filòleg i acadèmic. Deixeble de Ramón Menéndez Pidal y Américo Castro, al 1947-78 ocupà la càtedra de història de la llengua espanyola a la *Universidad Complutense de Madrid*; al 1950 ingressà a la Real Academia Española, de la que fou secretari (1964 - 71) director interí (1987).

LLORENS I BARBA, Francesc Xavier (Vilafranca del Penedès 1820 - Barcelona 1872) Pensador. Estudià filosofia i dret a Barcelona, de la qual fou catedràtic des de 1847. Representant de la filosofia catalana del *sentit comú*, les seves *Lliçons de filosofia* (1864-1868) foren publicades al 1920.

MARAGALL I NOBLE, Jordi (Barcelona 1911 – 1999). Advocat. Fill del poeta Joan Maragall. Director General de

Cultura de la Generalitat (1978-1980) i Secretari de l'Ateneu Barceloní (1981).

MARTÍ DE EIXALÀ, Ramón (Cardona 1808 – Madrid 1857). Jurisconsult. Fou catedràtic en la Universitat de Barcelona. Cofundà i presidí l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona i fou el creador de l'escola de juristes catalans del s. XIX.

MIRA I LÓPEZ, Emili (Santiago de Cuba 1896 – Petrópolis 1964). Psicòleg i psiquiatra. Fou el primer catedràtic de psiquiatria (1933) de la Universitat Autònoma de Barcelona i el creador del test anomenat *Psicodiagnòstic Miokinètic* (PMK), és a dir, diagnòstic psicològic per mitjà dels moviments musculars.

PIJOAN I SOTERAS, Josep (Barcelona 1879 - Lausana 1963). Historiador i assagista. Secretari de l'IEC 1907-1911, des d'on impulsà l'adquisició del fons bibliogràfic de Marià Aguiló, nucli de la futura Biblioteca de Catalunya.

RIOJA, Enrique (Santander 1895 - Mèxic 1963). Naturalista i biòleg espanyol. Catedràtic de la Escuela Superior de Magisterio de Madrid, al 1939 s'exilià a Mèxic, on fou nomenat president de la Sociedad Mexicana de Hidrobiología. Realitzà importants estudis sobre anèlids i circumstàncies i sobre hidrobiologia. També escriví diversos llibres de text i de divulgació.

ROSELLÓ-PORCEL, Bartomeu (Palma de Mallorca 1913 - Sanatori del Brull, Montseny, 1938). Poeta. Deixeble de C. Riba a la facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona. La seva obra poètica, tot i breu, (50 poemes) està articulada en tres llibres (*Nou poemes*, 1933; *Quadern de sonets*, 1934; *Imitació del foc*, 1938) i fou comparable a la produïda per la generació del 27.

SANZ DEL RÍO, Julián (Torre Arévalo 1814 – Madrid 1869) Filòsof i jurista. Completà estudis a Heidelberg (1843-1845), on entrà en contacte amb el krausisme. La seva doctrina laïcista, que propugnava la llibertat de consciència, inspiraria la *Institución Libre de Enseñanza*.

SBERT; Antoni Maria (Palma de Mallorca 1901 - Mèxic 1980) Polític. Fundador l'any 1931 d'Esquerra Republicana de Catalunya. Diputat i director de l'Institut d'Acció Universitària i Escolar. Va ésser conseller de cultura i de governació i assistència social de la Generalitat.

SERRA HUNTER, Jaume (1878 - Mèxic 1943). Filòsof. Catedràtic de Història de la Filosofia a la Universitat de Barcelona. Ex Rector de la Universitat Autònoma de Barcelona. Diputat i Vicepresident del Parlament de Catalunya, ex Tinent d'Alcalde de Barcelona.

SILIÓ Y CORTÉS, César (Medina de Rioseco 1865 - Madrid 1944) Advocat. Polític conservador espanyol.

SOLER i BATLLE; Enric (Barcelona 1877 - 1951) Farmacèutic. Es llicencià en ciències fisicoquímiques (1898). Fou membre de l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona (1922). Traduí obres científiques alemanyes, angleses i italianes, fou col·laborador de l'Enciclopèdia de l'editorial Espasa i publicà obres de tema mèdic i farmacèutic.

TORMO, Elias (Albaida 1869 - Madrid 1957) Historiador de l'art. Fundador amb Gómez Moreno, de la revista *Archivo español de arte y arqueología*. Autor de diverses monografies, dedicades a Jacomart, Bermejo, Zurbarán, Ribera, Velázquez, etc.

TORRAS I BAGES, Josep (Les Cabanyes, Alt Penedès, 1846 - Vic, Osona, 1916). Eclesiàstic, escriptor i filòsof. Bisbe de Vic el 1899.

TORRE Y DEL CERRO, Antonio de la (1878 - 1966) Historiador. Director de l'*Escuela Española de Historia y Arqueología* de Roma (1914-1915). Mestre de Jaume Vicens Vives a la UB.

UDINA I MARTORELL, Jordi. Fou catedràtic de Filosofia a l'Institut de Calatayud i va morir poc després d'acabar la guerra civil. Secretari de l'antic Seminari de Pedagogia a l'UB dels anys 30 (informació facilitada pel professor Antoni Udina i Abelló).

XIRAU, Joaquim (Figueres 1895 - Mèxic 1946) Filòsof. Professor de la Universitat Autònoma de Barcelona (1932), s'exilià després de la guerra civil i ensenyà a la *Universidad Nacional de México*. Influenciat per Scheler, Ortega y Gasset, y García Morente, és autor, de *El sentido de la verdad* (1927) y de *Lo fugaz y lo eterno* (1942).

ZARAGÜETA, Juan (Orio 1883 - Sant Sebastià 1974) Sacerdot i filòsof, Estudià a la Universitat de Lovaina. Al 1931, fou nomenat catedràtic de pedagogia a la *Universidad de Madrid*. Al 1971, rebé el *Premio Nacional de Literatura* per el seu llibre *Cuarenta años de periodismo*.

ZUBIRI, Xavier (Sant Sebastià 1898 - Madrid 1983). Filòsof. Es doctorà en teologia (Roma, 1920) i en filosofia (Madrid, 1921). En 1926 guanyà la càtedra d'història de la filosofia de la *Universidad de Madrid* i, posteriorment, (1940 - 42) a la Universitat de Barcelona.